

Posudek na disertační práci Jana Štěpánka Rod Lažanských ve vztahu k uměleckému prostředí českých zemí, předkládanou v roce 2018 v Ústavu pro dějin umění FF UK

Předložená práce se zabývá důležitým, i když z hlediska historika umění někdy spíše sociologicko-historickým výzkumem patronátu šlechtického rodu Lažanských. Prvními skutečnými a dosud nejznámějšími objednateli a iniciátory stavebních aktivit byli reprezentanti rodu Lažanských v barokní době: Karel Maximilián (1639–1695), žák Bohuslava Balbína a objednatel děl Karla Škréty, a jeho syn Václav Josef (1673–1715) s manželkou Marií Gabrielou rozenou Černínovou (1690–1758), kteří se stali stavebníky rozsáhlé barokní přestavy zámku, kostela a zámecké francouzské zahrady v Manětíně v letech 1712–1725. Autor předkládané disertace však obohatil tento tradiční pohled na umělecký patronát Lažanských nejen o příklady dalších členů rodu v té době, například Ludmily Wratislavové roz. Lažanské. Novátorský je zejména průzkum a interpretace související s novogotickými stavbami na chyšském panství, které zahájil roku 1842 Prokop III. Lažanský (1798–1868).

Práce má vynikající úroveň, která vyplývá nejen z množství využívaného archivního materiálu, často nezpracovaného, které bylo nutné projít pro celkové zhodnocení uměleckého patronátu rodu, jehož kořeny sahají až do roku 1354. Autorovi se navíc podařilo úspěšně překonat nástrahy studia dobových inventářů, které jsou často jediným dokladem po zaniklých úpravách staveb a vybavení interiérů. Využívá je pro poukaz na rozsah obrazové výzdoby, ale nezapomíná na hodnocení kvality uměleckých děl, která byla velmi kolísavá. Převažující část tvořila díla lokálních a bezejmenných mistrů. Pro starší dobu pracoval autor s díly jako byly náhrobky nebo zvony kostela. Jsou to díla objednávaná z podstaty šlechtického patronátu nikoli z důvodu mecenášských ambicí a dala by se doložit i u mnoha jiných šlechtických rodů. Pro období moderních dějin Jan Štěpánek velmi případně navázal na zpracované dějiny spolků, které s rozvojem novodobého sběratelství souvisely, jako byla Společnost vlasteneckých přátel umění a její obrazárna, nebo odkazuje na členství ve spolcích podporovatelů současného umění, jako byla Krasoumná jednota.

Práce je přirozeně strukturovaná chronologickým řazením a genealogickým rozrodem a je čtivě napsaná. První dvě kapitoly vysvětlují genealogický počátek rodu a počátky aktivit, které je s trochou nadsázky možné nazvat uměleckým patronátem. Jádrem práce bezpochyby tvoří kapitola věnovaná vdově po Václavu Josefovi (1673–1715), která je příznačně nazvaná „Za vším hledej ženu: Marie Gabriela Lažanská a její emancipace“. Zde bych chtěla vyzvednout ještě další přednost práce. Autorovi se velmi dobře daří na základě dochovaných archiválií rekonstruovat také mentální habitus patrona uměleckých děl. Zejména v případě Marie Gabriely – která osvědčila neuvěřitelné organizační schopnosti a ekonomickou pružnost, s níž se vyrovnala s dluhem převzatým a dluhem zanechávaným – by nebylo svědectví o charakteru jejího patronátu bez těchto detailů úplné. Mecenát Lažanských v dlouhém 19. století byl pro mne nejobjevnější z hlediska dosavadních znalostí o okolnostech přijímání neogotiky v českých zemích. Pro vytvoření kontextu nejstarší neogotické stavby na chyšském panství, kostela sv. Vavřince v Lubenci (1842–1846), připravil autor předkládané disertace velmi instruktivní přehled raně neogotických sakrálních staveb v českých zemích. Vysvětlení pozice lubeneckého neogotického kostela mu umožnilo rozšířit kontext známé Ullmanovy přestavby zámku i přestavby kostela Zvěstování P. Marie v Chyši. Epilog tvoří kapitola věnovaná posledním příslušníkům rodu, včetně Terezie ze Seiler-Aspangu, rozené Lažanské, která zapůjčila téměř tři desítky děl pro výstavu Pražské baroko v roce 1938. Ve všech kapitolách je zásadní podíl původního

archivního výzkumu používaný nejen zcela přiměřeným způsobem vzhledem k tématu, ale autor koriguje nebo zpochybňuje své kolegy, kteří dosud k problematice publikovali, vždy velmi uvážlivě a s řádným odkazem na původní práce i výpověď pramenů. Jako historik umění oceňuji výstižné a stylisticky dobře zvládnuté popisy staveb. Drobné výhrady mám pouze k části textu popisující neogotické tvarosloví, např. střecha neogotické věže nemá z podstaty věci tvar makovice nýbrž jehlanu, u křídlového oltáře jsou části označované jako křídla pouze po stranách, „věžovitá konstrukce“ zakončující neogotický oltář je zkrátka baldachýn. K odvážné tezi, že jednoduchý omítaný kostelík v Lubenci následuje cihlovou neogotiku kostela v Au, vzhledem k navrženému autorství Václava Hagenauera (nar. 1809) studujícího akademii v Mnichově, doporučuji se vrátit při obhajobě. Tyto drobnosti jsou snadno odstranitelné a práce by si jistě zasloužila svou knižní podobu.

K obhajobě navrhuji otázku srovnání německých a českých příkladů sakrálních staveb podle vzoru cihlové stavby mnichovského kostela v Au.

Předložená práce naprosto splňuje požadavky kladené na disertační práci a ráda ji doporučuji k obhajobě.

Taťána Petrasová

V Praze, 19. srpna 2018